

Joost DESSEIN, *De geheimen van de markt. Een monografie over landbouw en markten in Noordwest-Ghana*

Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2006

De brief aan de ingenieur (m/v) waarmee dit boek begint, zet meteen de toon van het boek, en schetst de achtergrond en de ambities van de auteur. De lichtjes arrogant-pedante ondertoon verraadt een zekere ambitie die wellicht niet altijd even goed onderbouwd is, laat staan dat ze gebaseerd zou zijn op een 'rijke' ervaring...

Het is natuurlijk leuk te zien dat een verblijf van twee jaar in een rurale gemeenschap in Ghana een jonge, multidisciplinair-wetenschappelijk gevormde man kan inspireren tot een analyse van wat er zoal leeft in die gemeenschap en bij uitbreiding in de brede leefomgeving van 'zijn' twee etnische groepen. Het is wellicht ook aanvaardbaar om dit neer te schrijven in een soms wat bombastische taal. Maar... het is spijtig dat de auteur hierbij in de val trapt om jargon te gebruiken waar eenvoudig taalgebruik de lezer zou aangezet hebben tot verder lezen, of ingewikkelde zinsconstructies met *words dropping* om (gewild?) moeilijk, en zogezegd wetenschappelijk over te komen, verkiest boven een gemakkelijker, meer voor de hand liggend vulgariserend en minder hermetisch taalgebruik. Een en ander maakt dat je voortdurend naar woordenboeken moet grijpen, want weten jullie wat Fanti (p. 23) zijn? of wat bedoeld wordt met een Weberiaanse *Entzauberung* (p. 10)? een *emic*-benadering.

De eerste pagina's geven meteen duidelijk aan dat de schrijver te lijden heeft van een zekere schizofrenie: schrijft de ingenieur een nuchtere tekst, of neemt de cultureel-antropoloog in hem het schrijfproces over. Gebruikt hij door iedereen te begrijpen woorden, of hanteert hij moeilijk te begrijpen woorden, neologismen ook (genre ophopingstransactie, of landpriester) die een zekere krampachtigheid en onmacht verraden. Een zin als: 'Door het draineren van de episte-

mologische obstakels naar de datakrans kan het systeem werken onder de geprivilegieerde condities van eenheid, homogeniteit, herhaalbaarheid, uniformiteit en stabiliteit van de fenomenen die het wil analyseren' (p. 10) maakt voldoende duidelijk wat ik bedoel, toch?

Laat het dus meteen duidelijk zijn: ik hoef deze bombast niet. En ik vermoed een groot deel van het potentiële lezerspubliek ook niet. Zij staat een goed begrip en vlotte lectuur in de weg, en leidt af. En de onderliggende belerende tot arrogante toon hoef ik ook niet. Nà! Het is er uit.

Maar terwijl we toch bezig zijn: als je dan al ingewikkeld wil schrijven, gebruik dan de juiste terminologie en schrijfwijze, en wees zelf-kritisch genoeg om woorden of uitdrukkingen juist te schrijven (*ad majora* hoort *ad majorem* te zijn, of *Leucena* dat correct als *Leucaena* door het leven gaat; *return of investment*; plantenkunde,...) of juist te gebruiken (wat zijn: 'gevoelige (*sic*) financiële injecties' (pagina 22)? wat wordt bedoeld met 'een tropisch regenwoudklimaat' (p. 22)? of: 'Tot op heden *herinneren* de Lobi deze oversteek in een zevenjaarlijks ritueel...' waar herdenken bedoeld wordt (p. 24), en de voor de hand liggende fouten *niet* te maken: de pijlers op pagina 20 hebben wellicht iets anders te doen dan de *peilers* die de auteur er opvoert... (en nog: het zijn allen Voltaïsche talen (p.24); op de keper beschouwd zijn het *alle* producten die';...). Talrijke contaminaties, tautologieën en pleonasmen zijn ons deel en tenzij gewild, niet leuk om lezen ('de perceptie op...' (p. 23); een volmaakt teleologische (*sic*) eindpunt (twee leukerds in één...; p. 10)).

Nu, de auteur is wel meer ongewild grappig (zo was hij 'als antropoloog actief in het *gros* van de landbouwactiviteiten' (p. 32)) maar ook belerend: 'bevroeg voortdurend mijn epistemologische uitgangspunten en geleidelijk aan evolueerde mijn positie van vastberaden stuurder van het onderzoek tot mede-actor in een intersubjectief proces dat door alle actoren vorm werd gegeven (*en.. nu komt-ie*) Dit wordt transdisciplinariteit genoemd'.

Boem! Paukenslag! *Eat that, reader! and don't you forget it...*

Bepaalde werkwoordvormen liggen ook moeilijk... Wat te denken van: 'In het begin van mijn veldwerkperiode, of als coördinator van het marktproject in plaats van als antropoloog, zou ik ongetwijfeld een andere foto nemen' (p. 30) - hier bedoelt de auteur wellicht: ... had ik ongetwijfeld een andere foto genomen.

Om in de stijl van het boek te blijven: *need I go on?*

Tussen twee: de eindredactie had dit alles ook wel mogen zien, en ingrijpen en corrigeren. Diezelfde eindredactie had dan meteen ook kunnen waken over de consistente schrijfwijze van woorden (zuiden/Zuiden; noorden/Noorden/Noorderling; sub-sahariaans/Zuid-Sahariaans;) of over het aanhouden van dezelfde werkwoordtijden in alinea's/paragrafen. Diezelfde zorgvuldige tweede lezing had onzinnen zoals 'Voor zijn studie is dit een werkbaar alternatief biedt daar het toelaat de... 'of krom-zinnen als 'Tomaten werden na de aanleg van 240 kleinschalige irrigatiedammen verspreid over heel Noord-Ghana geïntroduceerd' (p. 82) of 'Aan beide zijden van een diagonaal lopend voetpad staan een schaduwrijke acaciabomen' (p. 87), kunnen vermijden tot corrigeren.

Tot zover de taal, nu iets over de illustraties. Zijn de foto's (zo bijvoorbeeld foto's 1 en 2, p. 17) echt nodig? Voegen zij iets toe? Ik hou van zwart/wit-fotografie, maar... de esthetische meerwaarde van deze grofkorrelige zwartwitjes is bediscussieerbaar, laat staan dat ze van een hoog fotografisch-kwalitatief niveau zouden zijn (figuur 4). Nu, als je zoals op p. 30 afvraagt 'welk perspectief hij met het diafragma creëert, welke sfeer hij met de lichtinval schept', dan weet je het wel? Het boek behandelt vooral de marktactiviteiten die de lokale bevolking rond een aantal tropische gewassen ontplooit. Deze laatste worden kort voorgesteld en geduid in het deel 'Naar de markt' (p. 81 en volgende). Waarom worden deze gewassen niet geïllustreerd, en op een korte, bevattelijke manier voorgesteld? Een aantal eenvoudige foto's en lijntekeningen hadden de geïnteresseerde lezer kunnen tonen hoe gierst, sorghum, aardewten (wat zijn dit, vraagt de tropisch landbouwkundige *reviewer?*), aardnoten en okra's er uit zien. Het had duidelijk gemaakt welke spinazie (p. 110) er in Ghana gegeten wordt (en of het dezelfde soort betreft als die die wij in Europa kennen) en

hoe ballen *sheanut*-boter (p. 111) er uit zien. Hier hadden foto's/tekeningen een echte toegevoegde waarde kunnen betekenen, en een hulp voor de lezer.

Ook de tekeningen en kaarten zijn niet altijd even duidelijk, laat staan correct uitgevoerd of voorgesteld. Iets of wat geograaf krijgt ongetwijfeld de kriebels bij figuur 2 of 5 (maar ook van figuur 6 waar het noorden eindelijk aangeduid staat maar wel naar rechts wijst...; gelukkig is er nog figuur 7), een gewillig lezer 'boebels' van figuur 14 of 16. Deze laatste figuur geeft 'de detailzones op de markt van Wechiao'. Deze detailzones krijgen de letters A, B en C mee, maar blijven voor de rest onbenoemd. Figuur 17 zet de logica verder - hier worden de groothandelstransacties op de markt van Wechiao 'voorgesteld': blijkbaar worden hier de ophopingstransacties (*sic*) lettermatig weergegeven, maar wat een en ander betekent/'echt' voorstelt is niet echt duidelijk.

Als we effe belerend mogen zijn: figuren moeten 'juist' zijn (en dus moeten kaarten tenminste aangeven waar het noorden ligt, en coördinaten vermelden), en tevens duidelijk en eenduidig zijn, dit wil zeggen op zichzelf staan en begrepen kunnen worden zonder dat men er de tekst moet bijnemen. Dit betekent dat de duiding bij een figuur volledig moet zijn, en eenvoudig te begrijpen (*a contrario* en om te illustreren hoe het niet moet: figuur 20: 'De houders (?) van de maatkom (links) en een detail van het vergroten van de verkoopseenheid via de handpalm (??) (boven)' - ter verduidelijking: links zien we een dame die een kom gevuld met graan vasthoudt; is zij de houder (?) van die maatkom? waar zijn de houders ?) Ook figuur 22 is niet echt duidelijk: zij geeft de prijsevoluties aan voor aardnoot en maïs bij de twee bestudeerde gemeenschappen, en/maar die moeten volgens de auteur een 'steekspel' voorstellen, een dichterlijke vrijheid die we hem graag zouden vergeven, mocht het duidelijk zijn wat hij bedoelt. Naar voorstelling is het ook wel raar dat de nummering van de foto's voor ieder hoofdstuk telkens opnieuw bij 1 begint, terwijl figuren doorlopend genummerd zijn. Dat de beschrijving van wat in de figuur te zien is onder de tekening staat, terwijl het nummer van de figuur erboven staat, is ook niet echt duidelijk (en bij figuur 17 weten we zelfs niet of die beschrijving volledig is).

Ook nog dit: het ontbreken van een gedetailleerde inhoudsopgave belet een gericht doorbladeren van het werk.

Dit gezegd zijnde, wordt het wellicht tijd dat we overgaan naar de inhoud. En, tot spijt van wie het benijdt, zal ik hier kort over zijn. De auteur brengt een interessante *case*. Hij weidt graag uit, badineert zelfs om een aantal fenomenen die hij waarneemt te duiden en in een 'ander' perspectief te plaatsen. Ontdekt hij nieuwe zaken? Heeft hij iets bijzonders meegemaakt? Neen. Is dat wat hij beschrijft leuk om lezen? Speciaal? Als je abstractie maakt van de schrijfstijl: ja. Als je je laat meevoeren door zijn verhaal dan geraak je wellicht ook lichtjes gefascineerd door de complexiteit van de lokale landbouw en marktsystemen via dewelke de 'subsistentie' en industriële gewassen verhandeld worden. En ja: verschillende 'kennissystemen en wereldbeelden' ontmoeten elkaar, raken in conflict en laten dikwijls een verscheurde maatschappij achter waar wij, westerlingen, enkel kunnen naar kijken. De exotische toets is nooit ver weg, en wellicht kleuren die exotica ook zijn verhaal. Als er iets is wat de auteur kan overdragen, is het zijn verwonderde bewondering voor wat er in zijn onderzoeks-interventie zone leeft.

Uiteindelijk is het niet duidelijk of het hier een wetenschappelijk werk, dan wel een vulgariserend boek betreft. Gezien de bijwijlen gebrekkige duiding en overwegende anekdotiek zijn we eerder geneigd te concluderen dat we hier te maken hebben met een niet-wetenschappelijke, weinig didactische tekst, die door het hermetisch taalgebruik ook niet echt vulgariserend is. Het is een verzameling ongetwijfeld interessante ideeën en standpunten, die de lezer in dikwijls in opperste verwarring achterlaat.

Het boek is niettegenstaande alles een verdienstelijke poging om een aantal kennisgebieden - geschiedenis, antropologie, landbouw, socio-economie - met elkaar in verband te brengen. Maar wellicht had de auteur de tekst nog wat moeten laten rusten. Met de nodige afstand, en vanuit een rijpere benadering had hij er een beter boek met een duidelijke lijn kunnen van maken, degelijk onderbouwd en ontdaan van het hanerige en woordenkramerige dat de lectuur nu bemoeilijkt

en ontsiert. Nu wordt de leek afgeschrikt, en blijft de specialist op zijn honger.

Van honger, en dorst gesproken. Een klein discussiepunt. Op pagina's 158-160 wordt beschreven hoe de gist voor de volgende sorghumbierbrouwronde verzameld wordt. In buurgebied Noord-Togo verzamelt men hiertoe de drab of droesem, het bezinksel dus, dat overblijft nadat de brouwrecipiënten leeggedronken zijn en waar de gist duidelijk aantoonbaar in zit. In de Birifor (*what's in a name...*) gemeenschap wordt blijkbaar de schuimkraag verzameld. Dit lijkt mij hoogst verwonderlijk, want wat is schuim anders dan koolzuur en water/vocht? Zou daar echt gist inzitten?

Mogen wij, tot slot, als nieuwe ondertitel voor dit werk *this book needs serious editing*, voorstellen?

Patrick VAN DAMME

Faculteit Bio-ingenieurswetenschappen
Vakgroep Plantaardige Productie
Coupure Links 653
9000 Gent (Belgium)

e-mail: patrick.vandamme@ugent.be